ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 7, Sayı: 99, Aralık 2019, s. 249-265

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.39534>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
30.10.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.12.2019

Dr. Öğr. Üyesi Fatma ÇAPAN
Gaziantep Üniversitesi, Ortaçağ Tarihi
capan@gantep.edu.tr

BULGARLARIN HIRİSTİYANLIĞI KABULÜYLE BİRLİKTE DOĞU ROMA İMPARATORLUĞU İLE İLİŞKİLERİ

Öz

Kavimler Göçü'nün etkisiyle ikiye ayrılan Roma İmparatorluğu'nun doğu kanadı, Doğu Avrupa ve Balkanlar'da bulunan Türk toplulukları tarafından sürekli tehdit edilmiştir. Karadeniz'in kuzeyinden hareketle önlerindeki kavimleri batıya doğru iterek Tuna sınırlarına dayanan bu Türk kavimlerinin ilk işi Doğu Roma İmparatorluğu'na elçiler göndererek yerleşmek için toprak talebinde bulunmak olmuştur. Nitekim bu taleplerine olumlu cevap almazlarsa nüfuslarının oldukça kalabalık olduğunu söyleyerek Doğu Roma'ya karşı savaş açabilecekleri mesajını da iletmışlerdir. Avrupa Hunları ile başlayan bu tehdit daha sonra Avarlar, Bulgarlar, Kumanlar, Kıpçaklar ve Peçenekler gibi çeşitli Türk kavimleri tarafından sürekli hale geleerek devam ettirilmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu, Balkanlarda Avrupa Hunları ve Avarlardan sonra çok daha uzun soluklu bir düşman olan Bulgarlar tarafından tehdit edilmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu Bulgarlara karşı bazen dostça bazen düşmanca tutumlar sergileyerek onların tehlikesini bertaraf etmeye çalışsa da uzun süre bu konuda başarı sağlayamamıştır. Ancak Bulgarların Slav kültürünü ve dolasıyla Hristiyanlığı benimsemeleri neticesinde Doğu Roma İmparatorluğu Bulgarlar üzerinde kolay bir şekilde egemenlik kurmayı başarmıştır.

Anahtar kelimeler: Bulgarlar, Doğu Roma İmparatorluğu, Hristiyanlık, Boris, Petro, Symeon, Samuel

RELATIONS BETWEEN BULGARS AND THE EASTERN ROMAN EMPIRE WITH CHRISTIANITY ACCEPTED

Abstract

The eastern wing of the Roman Empire, divided into two after the Peoples Migration, the Turkish communities in Eastern Europe and the Balkans are already in progress. Starting from the North of the Black Sea, these Turkish tribes, which were based on the Danube boundaries, pushed the tribes in front of them to the West and the first task was to send the envoys to the Eastern Roman Empire and demand land for settlement. As a matter of fact, they said that they didn't receive a positive response to their demands, their population was quite crowded and they could wage war against Eastern Rome. Various Turkish tribes such as Avars, Bulgarians, Cumans, Kipchaks and Pechenegs continued and continued. The Eastern Roman Empire was threatened by the Bulgarians, a much longer-standing enemy after the European Huns and the Avars in the Balkans. Although the Eastern Roman Empire tried to eliminate the danger of Bulgarians by displaying friendly and sometimes hostile attitudes, it didn't succeed for a long time. However, as a result of Bulgarians adoption of Slavic culture and therefore Christianity, the Eastern Roman Empire was able to easily dominate the Bulgarians.

Keywords: Bulgarians, Eastern Roman Empire, Christianity, Boris, Petro, Symeon, Samuel.

Giriş

Hristiyanlık Öncesi Dönemde Doğu Roma-Bulgar İlişkileri

Avrupa Hun İmparatorluğu Attila'nın ölümünden sonra siyasi birlik sağlayamamış ve Attila'nın oğullarından Dengizik, Doğu Roma ile yaptığı savaşlar sırasında ölmüş diğer oğlu İrnek ise başarısızlıkla sonuçlanan mücadelelerden sonra bu coğrafyada tutunmanın mümkün olmadığını anlayınca kendisini destekleyen Hun kabileleri ile birlikte Karadeniz'in kuzey-batı sahillerinde yaşamını sürdüren soydaşlarından Ogur Türkleriyle birleşerek tarihte Bulgar adıyla bilinen Türk devletinin temellerini V. Yüzyılın son çeyreğinde atmıştır¹. 630 yılında Bulgarların başına geçen Kubrat Han ise Avar hakimiyetinden çıkan Bulgarlar ile Azak civarındaki Onogur, Otuzgur,² gibi Ogur boylarını bir araya getirerek 635 yılında Büyük Bulgar devletini kurmuştur³. Ancak Kubrat Han'ın ölümünden sonra oğulları arasında çıkan kavgalar ve Hazarların baskıları nedeniyle Büyük Bulgar Devleti varlığını uzun süre devam ettirememiş ve devlet da-

¹Fatma Çapan, Balkanlar'da Bizans-Türk İlişkileri(IV-X. Yüzyıllar), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2013, s.145-146; Osman Karatay, "Omurtak Han'ın Rüyası", Türk Dünyası Tarih Dergisi, S.183, Mart 2002, s.41; Ali Ahmetbeyoğlu, "Bulgar Hakanlar Listesi", Tarih Enstitüsü Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi(Ayrı Basım), İstanbul 1994, s.2-3; Gyula Nemeth, "Attila ve Hunları", (Türkçeye Çev., Şerif Baştav), Türkler Ansiklopedisi, C.II., s.112-122.

²Onogurlar, Çin kaynaklarının aktardığına göre M.Ö III. Yüzyılın sonlarında Asya Hun İmparatorluğu'nun batı kanadını oluşturan bir Türk koludur. Daha geniş bilgi için bkz. Çapan, s.145-146; İbrahim Kafesoğlu, Bulgarların Kökeni, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1985, s.4-9.

³İbrahim Kafesoğlu, s.11; Laszlo Rasonyi, Tuna Köprüleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara, 1984, s.16; Şerif Baştav, "Hazar Kağanlığı Tarihi", Makaleler I, Berikan Yay., Ankara-2005, s.435-436; Ahmetbeyoğlu, "Kubrat Han ve Büyük Bulgar Devleti'nin Kuruluşu", Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S.13, (Bahar 2007), s.37-38; Osman Karatay, "Tuna Bulgar Devletinin İlk Asrı: Balkanlarda Tutunma ve Pekişme(681-803)", Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, S.X/2, Kış 2010, s.2.

ğılmıştır. Kubrat Han'ın oğlu Asparuh(640-702) ise Dinyeper ve Dinyester nehirlerini geçmeyi başarak Tuna kıyılarına yerleşmiş ve Tuna Bulgar Devleti'ni kurmuştur. Böylece Tuna Bulgar Devleti Doğu Roma'nın yeni komşusu olarak ortaya çıkmıştır⁴. O sırada Arapların İstanbul kuşatması nedeniyle Bulgarlar meselesi ile ilgilenemeyen Doğu Roma İmparatoru IV.Konstantinos(668-685) bu tehlikeyi atlattıktan sonra 679 yılında büyük bir ordu ile Bulgarlara karşı harekete geçmesine rağmen yenilgi almıştır⁵. Bulgarların bu başarısı sonucunda akın yaptıkları arazide yaşayan kalabalık Slav kitleleri de Doğu Roma'ya karşı Bulgarlarla birleşmiş ve Bulgarlara vergi vermeyi kabul etmiştir⁶. Bunun üzerine Doğu Roma İmparatoru IV. Konstantinos 681 yılında Asparuh ile barış imzalamak ve vergi ödemek zorunda kalmıştır. Çünkü artık Bulgarların gittikçe güçlenmesine engel olamamıştır. Dolayısıyla bu anlaşmayla Doğu Roma İmparatorluğu, bir zamanlar kendisine ait topraklar üzerinde Bulgar Devleti'ni resmen tanımıştır⁷.

Asparuh'un oğlu Tervel Han(702-718) döneminde Bulgarlar Doğu Roma'daki taht kavgalarına müdahale etmeye başlamıştır⁸. Tahttan indirilerek sürgüne gönderilen İmparator II. Justinianus Bulgar hükümdarı Tervel Han'ın yanına sığınmıştır. Tervel Han 705 yılında II. Justinianus'un ikinci kez tahta çıkmasını sağlamıştır⁹.Bu yardım karşılığında Doğu Roma İmparatorluğu yeniden Bulgarlara vergi ödemeye başlamış ve Bulgar Devleti'nin varlığı bir kez daha resmen tanınmıştır¹⁰. Nitekim bu dönemde Emevilerin İstanbul kuşatması¹¹ girişiminde de Doğu Roma İmparatorluğu Araplara karşı Bulgarlardan askeri yardım almıştır. Tervel Han 16 yıllık hakimiyet süresi boyunca Doğu Roma üzerinde güçlü bir tahakküm kurmuş, zaman zaman taht kavgalarına doğrudan müdahale ederek zaman zaman da Doğu Roma'ya askeri bir müttefik olarak nüfuzunu iyice kuvvetlendirmiştir¹². Tervel Han'dan sonra Tvirem(718-724) ve Sever Han(724-739) dönemlerinde Doğu Roma ile Bulgarlar arasında barış dönemi yaşanmıştır. Daha sonra hükümdar olan Kormış Han(739-756)'ın son zamanlarında Doğu Roma ile anlaşmazlıklar yeniden başlamıştır¹³.V. Konstantinos(741-775) tahta çıktığı sırada İslam dünyası içerisindeki karışıklıklar nedeniyle doğu sınırlarında tehlike beklenmediği için batıya yönelme fırsatı bulmuş

⁴The Chronicle of Theophanes(A.D.602-813),(Edited and Translated by Harry Turtledove),University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1982,s.498;Z. Miftakov, "İlk Bulgar Devlet Oluşumları", Türkler Ansiklopedisi, C.II, s.623; Akdes Nimet KURAT, "Bulgar", İslam Ansiklopedisi Milli Eğitim Bakanlığı Yay. C.II, s.782;Çapan, s.515-156; Nikephoros Patriarch of Constantinople, Shorty History, (Trans. Cyril Mango), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 1990, s.89; İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yay., 10. Baskı, İstanbul, 1993, s.190-191.

⁵Çapan, s.157;Gyula Moravcsik, Byzantinoturcica, I, Budapeşte,1942, s.5.

⁶M.Türker Acaroğlu, Bulgar Türkleri Üzerine Araştırmalar I, Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2007, s.32;Zlatarski Vasil,İstoriyanabılgarskatadırjavaprezSrednitevekove,C.I/1,Sofya,1970;Karatay,s.7-8;Rasonyı,s.23; İbrahim Kafesoğlu, "Türk-Bulgar'ların Tarih ve Kültürüne Kısa Bir Bakış", Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, S.10-11, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1983, s.102;Çapan, s.157.

⁷Gregory Abū'l-Farac, Abū'l-Farac Tarihi, C.I, (Türkçeye Çev.,Ömer Rıza Doğrul), TTK Yay.,Ankara, 1999,s.190.

⁸Acaroğlu, s.32; Çapan, s.160;Nikolay Todorov, Bulgaristan Tarihi, (Türkçeye Çev., Veysel Ataman), Öncü Kitapevi Yay., İstanbul, 1979, s.15.

⁹The Chronicle of Theophanes, s.71;Ostrogorsky, s.132;Çapan, s.162.

¹⁰Ostrogorsky,s.133;Runciman, s.30-32;Ahmetbeyoğlu, "Tervel Han(702-718",Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu'na Armağan,İstanbul,1991,s.564-565;Todorov, s.16;Nikephoros,s.105;Theophanes,s.525.

¹¹ İstanbul, Emeviler döneminde Araplar tarafından 668-669, 674-678, 717-718 yılları arasında tam üç kez kuşatılmıştır. Ancak bu kuşatmalar merkeze uzaklık, kıtlık ve iklim şartları gibi nedenlerle başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Fatma Çapan, "Arapların İstanbul Kuşatmaları", Numan Durak Aksoy Anısına, Hayatı, Eserleri ve Armağanı, Gaziantep Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Gaziantep, 2017, s.569-588.

¹²Ali Ahmetbeyoğlu, "Tervel Han...",s.568.

¹³Çapan, s.166;Karatay,s.11.

ve Bulgarlar üzerine tam dokuz kez sefer düzenlemiştir. Ancak bu seferler hedefine ulaşamamıştır¹⁴.

756-764 yılları arasında Bulgarlar arasında meydana gelen iç çekişmeleri fırsat bilen Doğu Roma İmparatorluğu bazen Bulgarların iç işlerine karışırken bazen de Bulgarlara karşı savaş açma yöntemini izlemiştir¹⁵. Telerig Han(768-777) döneminde Bulgar Devleti toparlanarak yeniden eski savaş gücüne kavuşmuştur. Bu dönemde V. Konstantinos 775 yılında yeniden Bulgarlara karşı büyük bir sefer düzenlemiş ancak bu sırada hastalanarak hayatını kaybettiği için başarıya ulaşamamıştır¹⁶. Böylece Bulgar Devleti de önemli bir tehlikeden kurtulmuştur.

IV. Leon(775-780) döneminde Doğu Roma, daha yumuşak bir Bulgar politikası izlemiştir¹⁷. Bu arada ülkesinde Doğu Roma'ya karşı savaş yapmak ve başarı elde etmek isteyen Bulgar beyleri ile mücadele etmek zorunda kalan Telerig Han iç çekişmeler nedeniyle Doğu Roma'ya sığınmış ve 777 yılında Hristiyanlığı kabul ederek bir Doğu Roma prensesi ile evlenmiştir¹⁸. Kardam Han(777-802) döneminde Bulgar Devleti iç siyasi birliği sağlamayı başarmış ve Balkanlarda yaşayan Slavlar üzerinde hakimiyet mekanizmasını daha da güçlendirmiştir. Bunun aksine Doğu Roma İmparatorluğu içinde ise tasvir tartışmaları döneme damgasını vurmuştur. 789 yılında VI. Konstantinos (780-797) tarafından başlatılan Bulgar sınırındaki savaşlar ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır¹⁹. Bunun üzerine Doğu Roma İmparatoru VI. Konstantinos Bulgarlara her yıl haraç ödemeyi kabul etmiş ve böylece Bulgar Devleti içeride olduğu gibi dış siyasette de güçlü bir konuma gelmiştir²⁰. Kardam Han'ın ölümünden sonra yerine oğlu Krum Han(802-814) geçmiştir. Onun başa geçmesi ile birlikte Bulgarlar siyasi ve askeri açıdan yarım asırlık bir zirve dönemine girmiştir²¹. İçeride devlet otoritesini güçlendiren Krum Han kendisinden önceki hükümdarların izlediği savunma politikasının yerine saldırı politikası izlemeye başlamış ve bulduğu her fırsatta Doğu Roma İmparatorluğu'na saldırı düzenleyerek adeta imparatorluğun korkulu rüyası haline gelmiştir²². Ancak 814 yılı Nisan ayında Krum'un Han'ın aniden ölümü nedeniyle bu girişimi yarıda kalmış ve Doğu Roma İmparatorluğu rahat bir nefes almıştır²³.

HİRİSTİYANLIK DÖNEMİNDE DOĞU ROMA-BULGAR İLİŞKİLERİ

Krum Han'ın ölümünden sonra oğlu Omurtag(814-831) döneminde Doğu Roma İmparatoru V. Leon(813-820) ile bir barış anlaşması yapılmıştır. Bu barış anlaşmasının süresi otuz yıl olarak belirlenmiş ve böylelikle her iki devlet arasında bir sukunet yaşanmaya başlamıştır. Çünkü Omurtag Han tüm dikkatini ülkesinin kuzey batı sınırlarında genişletmeye ve içeride daha güçlü bir yönetim tesis etmeye çevirmiştir. Bu anlaşma ile her iki devlet arasındaki sınırlar yeniden düzenlenmiştir. Yapılan anlaşma ile Trakya bölgesi iki devlet arasında bölünmüştür. Ayrıca Edirne, Filibe arasında kalan ve Balkan dağlarına kadar uzanan bölge her iki devlet ara-

¹⁴Ostrogorsky, s.155-157;Çapan, s.170.

¹⁵Ostrogorsky, s.156-157;Karatay, s.13;Çapan, s.171.

¹⁶TheChronicleof Theophanes, s.136-137;Ostrogorsky, s.157.

¹⁷P.B.Golden, Türk Halkları Tarihine Giriş, (Türkçeye Çev., Osman Karatay), KaraM Yay., Çorum, 2006,s.292.

¹⁸Ostrogorsky, s.157;TheChronicle of Theophanes, s.137;Çapan, s.173.

¹⁹Acaroğlu, s.32;Çapan, s.173.

²⁰Golden, s.292; Ostrogorsky, s.169-170;Vasiliev, s.304.

²¹Kafesoğlu, "Türk Bulgar'lar...", s.103;Çapan, s.174.

²²Abû'l Farac Tarihi, s.212-213; V.N Zlatarski, "Krum Han", (Çev.,M.Türker Acaroğlu), Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, S.10-11, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul 1983,s.125.

²³İbrahim Kafesoğlu, "XII. Asra Kadar İstanbul'un Türkler Tarafından Muhasaraları" İstanbul Enstitüsü Dergisi, C.III., İstanbul, 1957,s.13-14;Zlatarski, "Krum...", s.138-139;Çapan, s.179; Ostrogorsky, s.186-188.

sında sınır olmuştur²⁴. Bu anlaşma Leon'dan sonra tahta çıkan İmparator II. Mihail(820-829) tarafından da yenilenmiştir. Böylece Bulgarlar ile Doğu Roma İmparatorluğu arasındaki ilişkiler barışçı bir şekil almıştır²⁵. Omurtag döneminde Bulgarlar, Slav unsurun devlet yönetimine geçebileceği endişesi ve Hristiyanlığın yayılışı ile ilgili bir takım kaygılar içerisinde girmişlerdir. Nitekim Krum Han döneminde Doğu Roma İmparatorluğu ile yapılan mücadelelerin bir sonucu olarak Hristiyanlığın Bulgaristan'da yayılışı bu kaygıların önemli bir ispatıdır. Diğer yandan Bulgarların bu endişelerinin belli başlı nedenleri şunlardır;-Trakya'dan sürgün edilerek Bulgar topraklarına yerleştirilen esirlerin Bulgarlar ve Slavlar grupları içerisinde Hristiyanlığı yayma çalışmalarında önemli başarılar elde etmeleri,

-Doğu Roma ile barışın Bulgarlar arasında rehavete neden olması ve Hristiyanlığın kolay bir şekilde yayılması,

- Hristiyanlığın Bulgarlar arasında yayılması Doğu Roma'nın Bulgar Devleti üzerinde egemenlik kurması tehlikesini de beraberinde getirmesi,

-Sayıları oldukça çok olan Slavların devlet hizmetine girmesi ve bunların devletin bazı üst kademelerine yükselmesi ve devlet politikalarında etkili olmaya başlamalarıdır.²⁶

Omurtag'tan sonra oğlu Malamir(831-836) döneminde de bu kaygılar nedeniyle dışarıda barışçı içeride Hristiyanlık karşıtı politikalara devam edilmiştir.²⁷ Ancak bu Hristiyanlık karşıtı politikalar başarıya ulaşamamıştır. Çünkü Bulgarların, Slavların ve Doğu Roma'nın etkisi altında Hristiyanlığa karşı daha fazla direnmeleri mümkün olmamıştır. Malamir'den sonra yerine yeğeni Presyan(836-852) geçmiştir. Presyan'ın tahta çıkışıyla birlikte artık Bulgarların Hristiyanlık sürecine girmeleri hızlanmıştır. Nitekim Presyan'ın oğlu Knez Boris(852-889) siyasi, dini ve kültürel nedenlerden dolayı bizzat Hristiyanlığı kabul etmiştir²⁸.

Knez Boris'in Hristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte Bulgar Devleti büyük bir siyasi ve kültürel değişim sürecine girmiştir. Knez Boris döneminde Trakya ve Makedonya gibi Slavların yoğun yaşadığı topraklar Bulgar Devleti'nin sınırları içine girmiş ve devletin sınırları oldukça genişlemiştir. Ancak bu geniş sınırlar içinde devletin hakim unsuru Bulgarlar ile yoğun nüfusa sahip olan Slavların farklı dinlere mensup olmaları toplumsal kaynaşmayı zorlaştırmıştır. Bu durum ülkenin, iç birlikten yoksun kalmasına ve iki farklı etnik gruptan birinin nüfuzunun artmasına neden olmuştur. Ayrıca Hristiyanlık Doğu Roma İmparatoru I. Theodosios(379-395) tarafından resmi din olarak ilan edilmesinden sonra birçok ülkede yayılmaya başlamıştır. Dolayısıyla Hristiyanlık hem yakın doğuda hem de Avrupa'da siyasi ve kültürel ilişkilerin şekillenmesinde oldukça önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Bu nedenle Bulgar Devleti'nin Avrupa'da siyasi ve diplomatik alanda önemli bir siyasi güç olması Hristiyanlığın kabul edilmesi ile

²⁴Ostrogorsky, s.188;Golden, s.295;Kafesoğlu, "Türk-Bulgar'lar...", s.107;Çapan, s.181.

²⁵Abû'lFarac Tarihi, s.213.

²⁶Kayapınar, s.634.

²⁷GezaFeher, Bulgar Türkleri Tarihi, Ankara, 1985,s.54;Kayapınar, s.635;

²⁸Kayapınar, s.635;Çapan, s.183-184.

²⁸Boris (852-889)'in özellikle politik nedenlerle Hristiyanlığın Ortodox mezhebinin resmen kabul etmesiyle Bulgar Türklerinin tamamıyla Slavlaşması ve Roma kültür dairesine girmesi süreci başladı. Slavca resmi dil haline geldi ve Bulgar üst düzey yönetici sınıf arasında gittikçe yayıldı. Boris'ten sonra Türkçe isimler ve ünvanlar bile atıldı. Bununla beraber zamanla bir Slav edebiyatı teşekkül etti. Slavların devlet yönetiminde eşit olarak söz sahibi olması ve Türklerle yerli Slav halk arasındaki evlilik ilişkilerinin artması Türk-Bulgar devletinin Slavlaşmasını hızlandırdı. Bir süre sonra Bulgaristan Slav kültürünün ilk büyük merkezi oldu ve Bulgarlar bir asır sonra Slavca konuşan bir millet haline geldi. Bugün bile Bulgarlar, Boris'i Bulgar ulusunun gerçek kurucusu olarak görmektedirler. Bkz.Mithat Aydın, "Tuna Bulgarları Tarihine Genel Bir Bakış",Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi Yıl:2002 Sayı:11, s.120-121;Feher, s.54; Acaroğlu, s.33;Vasiliev, s.353.

doğru orantılı olarak kabul edilmiştir. Bu nedenlerle Knez Boris Hristiyanlığı kabul etmiştir. Diğer yandan ülkesinde farklı inançlara ve geleneklere sahip iki toplumu kaynaştırmak ve böylece toprak bütünlüğünü de korumayı amaçlamıştır²⁹. Çünkü yaklaşık olarak dört yüzyıldan beri Doğu Roma'nın kültürel etkisiyle karşı karşıya kalan Türk-Bulgarları ayrıca Roma-Grek alfabesini kullanan ülkedeki yerli Ortodoks nüfusun etkisi altında kalmışlardır. Ayrıca bölgedeki Slav gruplarının da kalabalıklığı Bulgarları olumsuz yönde etkilemiştir. Bunun neticesinde onların kültürel gelenek ve göreneklerine maruz kalınmış, kullanılan kitabeler dahi halkın anladığı Grekçe ve Slavca olarak kaleme alınırken Türkçe harfler kullanılmamıştır. Türklerin Slavlar ile akrabalık kurmaları, kalabalık halk dili olan Slavca'nın yayılması da bu olumsuz gelişmelerde etkin bir rol oynamıştır. Dolayısıyla Omurtag Han döneminde Doğu Roma İmparatorluğu ile yapılan ve otuz yıl süreli barış anlaşması ile birlikte başlayan hızlı kültürel değişimlerle birlikte Türklerin Slavlaşması da hızlanmıştır³⁰.

Knez Boris döneminde, IX. asrın ilk dönemlerinden başlayarak Frank Devleti'nin doğu sınırlarında Frank³¹ kralının tabiyetindeki Slav Moravya knezliği güçlenmeye başlamıştır. Nitekim Moravya knezlerinden Moyimir tarafından 830 yılında Franklara karşı başlatılan mücadele başarıyla sonuçlanmış ve Moyimir'in halefi Rostislav döneminde Moravya Devleti kurulmuştur. Knez Boris bu mücadelede Franklara karşı Moravya'yı desteklediği için Franklar kendilerine bağlı olan Hırvat knezliğini Bulgarlara karşı harekete geçirmiştir. Doğu Roma İmparatorluğu tarafından desteklenen Sırplar da Bulgarlara karşı harekete geçmiştir. Bunun üzerine Knez Boris, Moravya ile ittifaktan vazgeçmiş ve Frank Kralı ile barış imzalamak zorunda kalmıştır.³²

Franklara karşı başarı elde eden Moravya Kralı Rostislav ise bölgedeki diğer Slavları kendi etrafında toplamıştır. Nitekim 862 yılında Bulgar-Frank ittifakından rahatsız olan Rostislav Doğu Roma İmparatorluğu'na elçiler göndererek Doğu Roma'yı Bulgar-Frenk ittifakı için uyarmış ve Doğu Roma'nın Bulgarlara karşı hareket etmesini destekleyeceğini belirtmiştir³³. Frank ve Bulgarların ittifakı, 863 yılında Bulgar hükümdarının Frank Kralına Hristiyanlığı kabul edeceğini bildirmesi Ortodoks ve Katolik kiliselerinin çekişmesinden³⁴ dolayı İstanbul'da

²⁹ Levçenko, Bizans, Milliyet Yayınları, Haziran 1979, s.193; Golden, s.297-298; Todorov, s.18; Kayapınar, s.635; Çapan, s.184-185.

³⁰ Kafesoğlu, "Türk-Bulgar'lar...", s.108.

³¹ Frank adı, Roma İmparatorluğu döneminde imparatorluğun doğu ve kuzey sınırlarında oturan ancak Roma hakimiyetine girmeyen Germen kabilelerini ifade etmek için kullanılırdı. Bu kabilelerin kendi aralarında seçtiği halk kralları bulunuyordu. Ancak zamanla arazi kazanmaya başlayan bu krallık sistemi karakterini değiştirmeye başlamıştır. Roma İmparatorluğu'nun çöküş sürecine girmesiyle birlikte de güçlenmeye başlamıştır. Bu süreçte Roma İmparatorluğu'na karşı diğer küçük kabileleri de birleştiren "üst kral" kendisine "Frankların kralı" ünvanını vermiştir. Böylece birleşen kabileler Frank adını benimsemiştir. Franklar, İmparator Gallienus döneminde 258-259 yıllarında Rhein nehrini geçerek bütün Galya ve İspanya'ya kadar uzanan bölgelere saldırmışlardır. IV. Yüzyıl boyunca Roma İmparatorluğu bir yandan bunları sınırlarının gerisinde tutmaya çalışırken bir yandan da kendi ordularında asker olarak kullanıp Frankların Roma topraklarına yerleşmesini engellemeye çalışmıştır. Ancak Roma İmparatorluğu gittikçe zayıfladığı V.yüzyılda Franklara arazi vermek zorunda kalmıştır. Bundan sonra topraklarını güneye doğru genişleten Franklar Galya'nın büyük bir kısmını ele geçirmişlerdir. Böylece Merovenjiyen Krallığı denilen Frank Devleti ilk hükümdarları Chlodvig(481-511) döneminde kurulmuştur. Chlodvig'in Katolikliği kabul etmesiyle birlikte Franklar Batı Roma Kilisesi ile ona bağlı batı halklarıyla kolayca kaynaşma imkanı bulmuştur. Böylece Frank Devleti Katolik Batı Roma Kilisesi'ni arkasına alarak temellerini sağlamlaştırmıştır. Nitekim Frank Krallığı, zaman içerisinde Katolik Batı Roma Kilisesi ile Ortodoks Doğu Roma Kilisesi arasında çıkan üstünlük kavgalarında her zaman Katolik Batı Roma Kilisesi'nin yanında durmuş ve Katolik Hristiyanlığın güçlenmesi için siyasi sahnede de üzerine düşen rolü üstlenmiştir. Daha geniş bilgi için bkz. Işın Demirkent, "Franklar", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.XIII., İstanbul, 1996, s.173-176.

³² Çapan, s.186; Kayapınar, s.635; Golden, s.296.

³³ Golden, s.296-297; Çapan, s.186.

³⁴ Roma İmparatorluğu'nun sınırlarının genişlemesi üzerine merkezi otoritenin sarsılması nedeniyle 330 yılında başkent İstanbul'a taşınmıştır. Ancak bu her ne kadar imparatorluğu batı ve doğu olmak üzere keskin çizgilerle iki

endişe yaratmış ve bunun üzerine Doğu Roma, Bulgarları Franklarla işbirliğinden alıkoymaya çalışmıştır. Bulgarların Katolik Batı Roma Kilisesi ve Franklarla fikişsel işbirliği yapmasına karşı olan Doğu Roma İmparatoru III. Mihail(842-867) Bulgarlara karşı harekete geçmiştir³⁵. Bu sırada Bulgar ordusu, Frank Kralı Karlman'a yardım etmek gitmiştir. Aynı zamanda ülkede kıtlık baş göstermiştir. Bu nedenle, Doğu Roma'nın kilise aracılığıyla topraklarını denetlemesinden çekinmesine ve kendi kilise teşkilatını kurmak niyetinde olmasına rağmen Bulgar hükümdarı Boris, 864 yılında zorunlu olarak Hristiyanlığı kabul etmeye karar vermiştir. Bunun üzerine Doğu Roma İmparatorluğu'na elçiler göndererek bu durumu belirtmiş ve kendisine Hristiyan din adamları göndermelerini talep etmiştir³⁶. Boris tarafından İstanbul'a gönderilen Bulgar elçileri vaftiz edilmiş ve Boris'in talebine olumlu cevap verilmiştir. Bu olaylar üzerine Boris ve yakın çevresi de Hristiyan din adamları tarafından vaftiz edilerek Hristiyanlığa girmiştir. Böylece artık Hristiyanlığa girmiş olan Boris, Doğu Roma İmparatoru Mihail'in de adını alarak bundan sonra Mihail-Boris olmuştur. Böylece 865 yılı Eylül ayında Bulgar hükümdarı ve Bulgar halkı Hristiyan olmuştur³⁷. Ülkenin Hristiyanlaşmasına karşı çıkan Bulgar boyarlarından elli iki kişi ise Boris tarafından boyunları vurdurularak öldürülmüştür. Böylece Bulgaristan'ın Hristiyanlaştırılması süreci hızlanmıştır. Bulgar Devleti'nin Hristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte devletin içindeki unsurların birbiriyle kaynaşması ve kültürel yükselme açıdan büyük bir avantaj sağlanmıştır. Ancak Doğu Roma İmparatorluğu'nun Bulgar kilisesini bir Grek piskoposun idaresinde İstanbul Patrikliğine bağlamak istemesi Bulgarlar tarafından oldukça olumsuz bir şekilde karşılanmıştır³⁸. Çünkü Bulgarlar, Bulgar kilisesinin kendi patrikleri yönetiminde serbest ve özgür bir şekilde Hristiyan dünyası içinde yer almasını ve Bulgar Devleti'nin varlığını korumak istiyorlardı. Bu amaçla Doğu Roma'ya karşı durarak yönlerini Katolik Batı Roma'ya çevirdiler. Nitekim Bulgaristan'ı Katolik Batı Roma Kilisesi'ne bağlamak niyetinde olan Papa I. Nicolus bu duruma çok sevinmiş ve Bulgaristan'ı Doğu Roma İmparatorluğu kilisesinden ayırarak Katolik Batı Roma kilisesine bağlamıştır. Bu gelişmeler nedeniyle Batı Roma kilisesi ile İstanbul patrikliği arasında büyük bir çekişme başlamıştır³⁹. Knez Boris ise izlediği bu politika sayesinde, Bulgar kilisesini Doğu Roma'nın vasiliğinden kurtararak özerk bir yapıya kavuşturmuştur⁴⁰. Knez Boris'in Bulgaristan'ı Hristiyan devletler arasına katarak devletlerarası durumunu ve merkezi otoritesini güçlendirmek ve halkı arasındaki etnik farklılığa son vermek için Hristiyanlığı kabul etmesi ile Bulgar Türkleri kalabalık Slav kitleleri arasında kültürel bağlamda asimile olmuştur. Böylece Tuna Bulgar Devleti artık Hristiyan ve Slav bir devlet

bölmek niyetiyle yapılmasa da zaman içerisinde farklı dini ritüeller, ve kültürler nedeniyle batı ve doğu arasında bölünmeye neden olmuştur. Nitekim Doğu'da Grek kültürü ve Hristiyanlık Roma devlet geleneği ile bütünleşmiş ve ilerleyen yıllar içerisinde Roma devlet geleneği ve uygulamalarının da Grek kültürüne bürünmesi, Grekçe'nin hakim dil olmaya başlaması nedeniyle bu bölünmenin izleri daha da belirgin hale gelmeye başlamıştır. Diğer yandan Batı Roma'nın Latin dili ve kültürünü devam ettirmesine rağmen Got ve Germen kavimlerin istilaları nedeniyle çöküşü nedeniyle Batı Roma Kilisesi bu kavimlerin kurdukları krallıklar ile dini birliktelik kurarak varlığını devam ettirmiştir. Özellikle bu dönemden sonra Batı Roma Kilisesi'nin Hristiyan dünyanın tek lideri olma ideali ve tüm Hristiyanları Katolik mezhebinde birleştirme düşüncesi nedeniyle Doğu Roma Kilisesi ile aralarında dini üstünlük kavgalarının başlamasına neden olmuştur. Kiliselerin birbiri arasındaki bu dini mezhepsel çatışmalar siyasi hayatta da kendini göstermeye başlamıştır. Nitekim burada Bulgarların Katolik Batı Roma Kilisesi ve Ortodoks Doğu Roma Kilisesi arasında gelip gitmesinin en önemli sebebi her iki kilise arasındaki dini ve siyasi üstünlük kavgalarıdır. Daha geniş bilgi için bkz. M.Süreyya Şahin, "Doğu-Batı Kiliseleri, Ayrılımları ve Sebepleri", Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.4, İstanbul,1986, s.325-328.

³⁵Çapan, s.187;Ostrogorsky, s.215-216.

³⁶Golden, s.297.

³⁷Kayapınar, s.636;Feher, s.55-56;Çapan, s.187.

³⁸Ostrogorsky, s.215.

³⁹ Levçenko, s.223.

⁴⁰Ostrogorsky, s.215-217;Vasiliev, s.354;Todorov, s.19.

haline gelmiştir⁴¹. Sonraki dönemlerde ise Slav unsurdan olan Kiril ve Methodius kardeşler tarafından geliştirilen Slav alfabesi kabul edilmiştir. Bu ise Bulgar Türklerinin kendi dillerini unutmamasına neden olmuştur. Bir süre sonra da Slavca resmi dil olarak kullanılmaya başlamıştır⁴².

889 yılında kendi isteğiyle tahttan çekilen ve keşiş olarak manastıra kapanan Knez Boris'in yerine oğlu Vladimir(888-893) geçmiştir. Vladimir, Hristiyanlığa karşı bir tutum sergileyerek Hristiyanlık karşıtı Bulgar boyarları ile birlikte hareket etmiştir. Bu politikayı ülkesinin geleceği ile ilgili bir tehdit olarak algılayan Boris, Vladimir'i tahttan indirerek yerine diğer oğlu Symeon'u(893-927) tahta çıkarmıştır⁴³.

Symeon döneminde Doğu Roma İmparatorluğu ile Bulgarlar arasındaki ilişkiler yeniden bozulmuştur⁴⁴. Daha önce yapılan anlaşmalar gereğince Bulgar tüccarlarının Doğu Roma İmparatorluğu ile ticaret yapma hakkı vardı. Ancak zengin Doğu Roma tüccarları, bu Bulgar tüccarlarının fazladan vergi ve harç ödediği Selanik'e nakledilmesini istediler. Nitekim Doğu Roma İmparatoru VI. Leon'un, Bulgar ürünlerinin İstanbul'daki pazarını Selanik'e nakletmesi Bulgar ticareti için önemli bir darbe olmuştur. Bulgar tüccarları Doğu Roma memurları tarafından kötü muameleler görmeye başlamış ve ağır vergiler altında ezilmiştir. Bulgar hükümdarı Symeon bu konu ile ilgili olarak Doğu Roma İmparatorluğu ile görüşmeler yaparak karşı çıkmış ancak olumlu bir sonuç alamamıştır. Bu durum ise her iki taraf arasında savaşların başlamasına neden olmuştur⁴⁵. Bu savaşlar her ne kadar ekonomik sebeplerden dolayı çıksa da asıl sebep Symeon'un Bulgar devletini ve Bulgar kilisesini Doğu Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmesi tehlikesinden kurtarmak istemesidir. Nitekim Bulgar kilisesinde Doğu Roma'ya bağlı Ortodoks din adamları yerine Bulgar din adamlarını getirme, resmi dil olarak Grekçe yerine Slavca kullanma gibi girişimler bunu açıkça ortaya koymaktadır⁴⁶.

Doğu Roma İmparatorluğu ve Bulgarlar arasında yaşanan bu gerginlikler sonucunda 894 yılında yapılan savaş Bulgarlar kazanmıştır. Savaş sonucunda Symeon Doğu Trakya'yı işgal etmeyi başarmıştır. Doğu Roma İmparatorluğu bunun üzerine yeni Hristiyan din kardeşleri olan Bulgarlara karşı Macarlara ittifak teklif etmiştir. Macarlar Doğu Roma İmparatorluğu'nun bu teklifine olumlu cevap vermiş ve Bulgarlar üzerine harekete geçerek Bulgaristan'ın kuzeyindeki toprakları tahrip etmişlerdir⁴⁷. Bu arada Doğu Roma baş kumandanı Nikephoros Fokas da Bulgaristan'ın güney sınır bölgesini işgal etmiştir. Bunun üzerine Symeon ise Doğu Roma ile ateşkes anlaşması yaptıktan sonra Macarların doğu sınırlarında bulunan Peçenekler ile ittifak yapmıştır⁴⁸. Peçeneklerle birlikte 896 yılında Macarlar üzerine harekete geçen Symeon bu tehlikeyi atlattıktan sonra Doğu Roma İmparatorluğu'nun Doğu Trakya topraklarına girmiş ve Doğu Roma ordularını yenilgiye uğratmıştır. Bu olaylar üzerine 896 yılında Doğu Roma İmparatorluğu ile Bulgarlar arasında bir barış anlaşması yapılmıştır. Bu barış anlaşması ile daha önce Doğu Roma tarafından Selanik'e çevrilen Bulgar pazarı tekrar İstanbul'a taşınmış-

⁴¹Rasony, s.27;Kayapınar, s.636;Kafesoğlu, "Türk-Bulgar'lar...", s.107-108.

⁴²Golden, s.297-298;Todorov, s.19;Kayapınar, s.636;Çapan, s.187-188.

⁴³Ostrogorsky, s.238;Feher, s.57;Kayapınar, s.636.

⁴⁴ Levçenko bu durumu VI.Leon'un(886-912) ileri görüşlü olmayan politikasına bağlayarak Bulgarların Hristiyanlığı kabul etmesiyle birlikte imparatorluğun bu duruma çok güvenip Bulgarlara karşı gevşediği şeklinde izah etmektedir. Dolayısıyla bir süre sonra Bulgarlar, Doğu Roma İmparatorluğu ile yakınlaşmanın Bulgar Devleti'nin varlığı açısından sakıncalarını görmüş ve bunun üzerine Symeon döneminde harekete geçilmiştir. Bkz. Levçenko, s.225.

⁴⁵Ostrogorsky, 239-240; Vasiliev, s.399-400;Feher, s.57;Kayapınar, s.636.

⁴⁶Ostrogorsky, s.215-217;Kayapınar, s.636;Çapan, s.188.

⁴⁷ Sezgin Güçlüay-Öner Tolan, Makedonya Hanedanı Döneminde Bizans İmparatorluğu'nun Kafkas Politikası(867-1056), Rifat Özdemiç'e Armağan, hiperyayın, İstanbul,2018, s.89.

⁴⁸Vasiliev, s.400;Çapan, s.189.

tır. Aynı zamanda Doğu Roma İmparatorluğu Bulgar Devleti'ne haraç ödeme mükellefiyetini kabul etmek zorunda kalmıştır⁴⁹. Symeon bu olaylardan yaklaşık bir yıl sonra Selanik'e doğru harekete geçmiştir. Selanik'i ele geçiremeyen ancak Draç yönünde ilerleyen Symeon sınırlarını Arnavutluk'a kadar genişletmeyi başarmıştır. 904 yılında Doğu Roma ile Bulgarlar arasında bir barış anlaşması yapılmıştır. Bu barış anlaşması yaklaşık sekiz yıl kadar sürmüştür. Ancak bu tarihten sonra ilişkiler yeniden gerginleşmiştir⁵⁰.

Symeon döneminde Bulgar Devleti'nin hem siyasi ve askeri hem de ekonomik açıdan başarılı olması ona öz güven kazandırmıştır. Dolayısıyla Symeon kendisini daha güçlü hissetmeye başlamıştır. Doğu Roma'nın zayıflığının bilincine varan Symeon kendisini o günün en güçlü imparatoru olan Doğu Roma İmparatorundan daha güçlü ve üstün görmeye başlamıştır. Bu nedenle hem Bulgarları hem de Romalıların İmparatoru olabileceğini düşünmeye başlamıştır. Bu nedenle Symeon, VI. Leon'un ölümünden sonra yerine geçen Doğu Roma İmparatoru Aleksandros'a(912-913) elçiler göndermiştir. Bu elçiler aracılığıyla Doğu Roma ile Bulgarlar arasında 896 yılında yapılan barış anlaşmasının İmparator Aleksandros ile de yapılmasını talep etmiştir. Ancak İmparator Aleksandros elçilerin bu talebini reddetmiştir. İmparatorun bunu reddetmesi de Symeon'a savaş için istediği fırsatı vermiştir⁵¹.

913 yılı Ağustos ayında Doğu Roma İmparatorluğu topraklarına giren Symeon İstanbul yakınlarına gelmiştir. Ancak bu sırada Doğu Roma tahtında bir değişiklik yaşanmıştır. 6 Haziran 913 tarihinde ölen İmparator Aleksandros'un yerine yedi yaşındaki oğlu VII.Konstantinos çıkmıştır. Küçük yaşta bir imparatorun tahtta bulunması Doğu Roma İmparatorluğu aleyhine bir durum olduğu için Symeon ile anlaşma yoluna gidilmiştir. Çünkü İstanbul surları önüne gelen Symeon'un hedefi Doğu Roma İmparatorluk tacını ele geçirmektir. Symeon kendisinden önceki Hun, Avar ve Bulgar hükümdarları gibi tüm dünyaya hakim bir imparatorluk kurmak istiyordu. Nitekim bu dönemde Bulgar toprakları Karadeniz'den başlayarak Adriyatik Denizi'ne oradan da Trakya ve Makedonya'nın en kuytu köşelerine kadar uzanıyordu⁵². Symeon bu geniş topraklara Doğu Roma topraklarını da eklemek niyetindeydi. Symeon'un bu niyetinin farkında olan küçük yaştaki Doğu Roma İmparatorunun çevresinde bulunan devlet ileri gelenleri bir an önce Bulgar tehlikesini bertaraf etmek için çözüm çabası içine girdiler. Dolayısıyla Bulgarlar ile yapılan görüşmeler sonunda Doğu Roma'nın daha önce Bulgarlara ödediği vergilerin devam etmesine karar verildiği gibi Symeon'a "Bulgarların Basileos"⁵³ ünvanı verilmiştir. Doğu Roma Kilisesi patriği bizzat kendi eliyle Bulgar hükümdarı Symeon'a imparatorluk tacı giydirmiştir. Böylece İmparatorluk tacı giyen ve "Basileos" ünvanı alan Symeon, her ne kadar İmparator VII.Konstantinos'un müşterek imparatoru olmasa da yani sadece Bulgaristan *Basileios* 'u olarak tanınsa da hedefine oldukça yaklaşmıştır. Çünkü İmparator VII. Konstantinos'un, Symeon'un kızı ile evlenmesine karar verilmiştir. Böylece Symeon hem Basileos ünvanıyla hem de VII.

⁴⁹Abû'lFarac Tarihi, s.243-244;Levçenko, s.226;Ostrogorsky, s.238-239;Feher, s.58;Çapan, s.189.

⁵⁰Vasiliev, s.400;Çapan, s.189;Kayapınar, s.636-637.

⁵¹Ostrogorsky, s.243;Çapan, s.189.

⁵²Levçenko, s.226-227.

⁵³Roma İmparatorluğu'nun başkenti İstanbul'a taşınmasıyla birlikte imparatorluğun doğu yarısı ile batı yarısı arasında siyasi ve kültürel, dini ayrılıklar başladı. Dolayısıyla bir yandan İmparator Büyük Konstantinos'un Hristiyanlığı serbest bırakması ile Hristiyanlık kültürü, bir taraftan da Grek kültürü ve siyasi uygulamalarının etkisi yoğun bir şekilde Doğu Roma İmparatorluğu'nu etkilemeye başladı. Nitekim İmparator Herakleios(610-641) döneminde Doğu Roma İmparatorluğu'nda Grekçe resmi dil olarak ilan edilmişti. Bu nedenle halkın, kilisenin ve devletin dili Grekçe olmuştu. Doğu Roma İmparatorluğu'nun bu şekilde Grekleşmesiimparatorluk ünvanlarında da değişikliklere neden oldu. Roma imparatorluk ünvanları olan "İmperator", "Caesar", "Augustus" ünvanlarının yerine eski grekçe kral ünvanı olan "Basileios" aldı. Dolayısıyla bu ünvan asıl imparatorluk ünvanı olarak kullanılmaya başlandı. Bkz. Ostrogorsky, s.99-100.

Konstantinos'un eşinin babası olarak Doğu Roma hakimiyetini elinde tutma fırsatı yakalamıştır⁵⁴. Diğer yandan o zamana kadar sadece Doğu Roma İmparatorları tarafından kullanılan Basileios ünvanını kullanmaya başlaması Symeon'un o gün ki siyasi konjoktürde Doğu Roma İmparatoru ile eşit bir imparator olduğunu göstermektedir. Doğu Roma İmparatorluğu Bulgarlara verdiği bu tavizler ile şimdilik tehlikeyi atlattı ve Symeon'un dostluğunu kazanarak geri dönmesini sağlamayı başarmıştır.

Doğu Roma İmparatorluğu'nun verdiği bu tavizler sonucunda Bulgar hükümdarı Symeon İstanbul önlerinden çekilmiştir. Ancak bundan sonraki süreçte Doğu Roma tahtında iktidar elde etmeyi başaran İmparatoriçe Zoe, Symeon'un "Basileios" ünvanını kullanmasını ve İmparator tacı giymesini kabul etmemiştir. Bunu duyan Symeon yeniden Trakya'daki Doğu Roma İmparatorluğu topraklarına girerek büyük bir tahribat yapmıştır. Halka ise kendisini imparator olarak tanımları konusunda baskı yapmıştır. Symeon'un bu hareketi üzerine İmparatoriçe Zoe de karşı harekete geçmiştir. 917 yılında Teselya'da Aheloos nehri civarında her iki taraf arasında yapılan savaşta Bulgarlar, Doğu Roma ordusunu tamamen imha etmiştir. Böylece Balkan Yarımadası'na hakim olan Symeon 918 yılında Yunanistan'ın kuzey sınırlarını geçerek Korinthos körfezine kadar ilerlemiştir⁵⁵.

Doğu Roma İmparatorluğu tahtında bulunan İmparatoriçe Zoe yönetimi bu yenilgiler nedeniyle iyice zayıflamıştır. Bunun üzerine güçlü bir asker olan Romanos Lakapenos İmparatoriçe Zoe'ye karşı güçlenmeye başlamıştır. Romanos Lakapenos bir süre sonra kızı Helene'yi İmparator VII. Konstantinos ile evlendirmiştir. İmparator VII. Konstantinos kayınpederi Romanos Lakapenos'a Caesar ünvanını bahşetmiştir. Böylece Romanos Lakapenos Doğu Roma yönetiminde oldukça güçlü bir isim olmuştur. Bu da Bulgar hükümdarı Symeon'un Doğu Roma topraklarını özellikle de İstanbul'u ele geçirme konusundaki ideallerinin önünde büyük bir engel olarak ortaya çıkan bir durum olmuştur. Romanos Lakapenos, İmparatorun kayınpederi ve müşterek hükümdarı sıfatıyla Doğu Roma İmparatorluğu'nun hâkimi olmuştur⁵⁶. Symeon'un bundan sonraki tek hedefi ise Romanos Lakapenos'u bertaraf etmek olmuştur. Bu nedenle İstanbul'u ele geçirmeye çalışan Symeon Doğu Roma topraklarını girerek bir çok bölgeyi tahrip etmiş ve 923 yılında Edirne'yi ele geçirmiştir⁵⁷. Ancak Romanos Lakapenos Doğu Roma İmparatorluğu tahtında ve yönetimindeki prestijini ve saygınlığını devam ettirmeyi başarmıştır. Üstelik Bulgar hükümdarı Symeon İstanbul'u kuşatmak için güçlü bir donanmaya sahip değildi. Bunun için donanma bakımında güçlü olan Fatımiler⁵⁸ ile ittifak yapma yolunu denemiştir. An-

⁵⁴Ostrogorsky, s.244-245; Rasonyi, Tuna Köprüleri, s.34;Çapan, s.190.

⁵⁵Ostrogorsky, 245-246;Çapan, s.190;Vasiliev, s.401

⁵⁶Ostrogorsky, s.246;Çapan, s.190-191.

⁵⁷Vasiliev, s.402;Abû'lFarac Tarihi, s.255.

⁵⁸Hiz. Muhammedin(S.A.V)'in vefatından sonraki dört halife döneminde Hz. Osman'ın şehit edilmesinden sonra İslam dünyasında iç karışıklıklar meydana gelmiştir. Hz. Ali'nin hilafeti dönemine bu iç karışıklıklar damgasını vurmuştur. Şam Valisi Muaviye'nin Hz. Osman'ın katillerinin bulunmamasını bahane ederek Hz. Ali'ye biat etmesi üzerine aralarında Siffin Savaşı çıkmış ancak bu savaş sonucunda yapılan hileyle halifelik Muaviye'ye geçmiş ve Emeviler Devleti kurulmuştur. Bu süreçte halifeliği Hz. Muhammed'in soyundan geldiğine inanan Hz. Ali taraftarları tarafından başlatılan Şia muhalefeti devam etmiştir. Bu muhalefet Emevi Devleti'nin yıkılması için Abbasi ihtilâline destek vermiş ve Emevi Devleti yıkılarak Abbasi Devleti kurulmuştur. Ancak Abbasi döneminde de ötekileştirilen Şia hareketi bu kez muhalif hareketini sunnîslama karşı çevirmiştir. Nitekim Şii dalilerinin gittikleri her yerde davalarını anlatmaları ve yaymaları sonucu Şii Fatimî ve Şii Büveyhoğulları gibi devletler ortaya çıkmıştır. Fatimî Devleti ise Şii dailerinden Abdullah eş-Şii'nin 909 yılında Mağrip(Kuzey Afrika)'te Ağlebilerin başkenti Rakkâde'yi ele geçirmesi ve Ubeydullah el-Mehdi'yi 910 yılı Ocak ayında buraya çağırarak halifeliğini ilan etmesiyle birlikte kurulmuştur. Öncelikle Tunus'ta kurulan bu devlet 969 yılında Mısır'ı ele geçince burayı merkez edinmiştir. 910 yılında Tunus'ta kurulan Fatimî Devleti öncelikle Batı Akdeniz sahillerinde, 969 yılında Mısır'ı ele geçirdikten sonra da Suriye ve Filistin sahillerinde yani Doğu Akdeniz'de etkin bir rol oynamaya başlamıştır. Fatimî Dev-

cak Doğu Roma İmparatorluğu Fatımiler ile görüşmeler yaparak, onları Bulgarlar ile ittifak yapmaktan vazgeçirmiştir⁵⁹. Bu görüşmeler neticesinde Doğu Roma Fatımlere yüklü miktarda hediyeler göndermiş ve bazı ödemeler vaadinde bulunmuştur. Nitekim bu şekilde kendisine bir müttefik bulmayı başaramayan Symeon 924 yılında İstanbul surları önünde başarı elde edememiştir. Dolayısıyla Doğu Roma İmparatorluğu ile yapılan anlaşma sonucunda 913 yılında yapılan anlaşmadan farklı olarak roller değişmiştir. On bir yıl önce Symeon'a verilen tavizlerin tam tersine bu kez Doğu Roma'nın değil Bulgar hükümdarının büyük ümitlerinin sonu gelmiştir⁶⁰.

Doğu Roma'nın diplomatik alanda üstünlüğü zaman içerisinde Symeon'u gittikçe sıkıştırırmaya başlamıştır. Nitekim Romanos Lakapenos 925 yılında Symeon'a bir mektup yazarak Symeon'un kendisini Bulgarların ve Romalıların Basileos'u olarak adlandırmasını protesto etmiştir. Romanos Lakapenos, Symeon'a yazdığı bir diğer mektupta ise Symeon'un İmparatorluk ünvanına karşı çıkmadığını ancak onun Doğu Roma İmparatorluğu tahtı üzerindeki emellerine karşı olduğunu bildirmiştir. Böylece Doğu Roma İmparatorluğu, İmparator ünvanının Bulgar Devleti'ne özel olarak kullanılması şartıyla Bulgar hükümdarları tarafından kullanılmasını kabul etmiştir. Ancak Doğu Roma İmparatorluğu'nun bunu kabul ederken bile şimdilik tehlikeyi yeniden üzerine çekmemek adına istemeyerek kabul ettiği aşikârdır⁶¹.

Doğu Roma ile Bulgarlar arasındaki mücadeleler Balkanların tamamını etkilediği için diğer Balkan ülkeleri de bu mücadeleden nasibini almıştır. Nitekim bu nüfuz mücadele sahalarından biri de Sırbistan olmuştur. Sırp hükümdarları ise bazen Doğu Roma İmparatorluğu'nun bazen de Bulgarların desteğine ihtiyaç duydukları için politikalarını duruma göre şekillendirmiştir. Bu konuda bazen Bulgarlar bazen de Doğu Roma başarı sağlayarak Sırbistan'ı hakimiyeti altına almıştır. Doğu Roma nüfuzunun Sırbistan'da güçlenmesi üzerine ise 924 yılında harekete geçen Symeon Sırları yenilgiye uğratarak onları Doğu Roma ile ittifaktan ayırmayı başarmıştır. Daha sonra 926 yılında Hırvatlar üzerine yürüyen Symeon bu kez yenilgiye uğramış ve Hırvatlarla barış yapmak zorunda kalmıştır. Bundan sonra Doğu Roma İmparatorluğu toprakları üzerine yeni bir sefer hazırlığına başlayan Symeon bu seferini gerçekleştirmeden 927 yılında ölmüştür⁶².

Symeon'un ölümü üzerine yerine oğlu Petro(927-969) geçmiştir. Bu dönemde Bulgar Devleti çöküş içerisine girmiştir. Çünkü Symeon döneminde Doğu Roma İmparatorluğu ile yoğun bir şekilde yapılan savaşlar nedeniyle devlet askeri ve ekonomik zafiyete uğramıştır. Nitekim Petro, babasının aksine mücadele ruhuna sahip olmadığı için de barışçı bir politika izlemiştir. Dolayısıyla Petro, Doğu Roma İmparatorluğu ile bir barış anlaşması yapmıştır. Bu barış anlaşması otuz yıllık bir barış anlaşması olarak ortaya çıkmıştır. Bu anlaşmanın devamında Petro, Romanos Lekapenos'un torunu Marina-İrina ile evlenmiştir. Böylece Petro, Doğu Roma İmparatorluğu tarafından resmen *Çar* olarak tanınmış, Bulgar kilisesinin başında bulunan din adamına da patriklik mevkisi verilmiştir. Bulgar Patrikliği, Doğu Roma Kilisesi tarafından kabul ve tasdik olunmuştur. Anlaşma sonucunda Doğu Roma, Bulgaristan'a yıllık vergi ödemeyi

leti, bu şekilde Akdeniz sahasında belirmeye başlaması ile birlikte dönemin en büyük gücü olan Doğu Roma İmparatorluğu'nun görüş alanına girmiştir. Çünkü bundan sonraki süreçte her iki güç arasında özellikle Batı Akdeniz sahasında hakimiyet mücadelesi yoğun bir şekilde başlamıştır. Nitekim Mısır merkezli Fatımi Devleti bu süreçte halifelik tartışmalarını bahane ederek öncelikle Endülüs Müslümanları ile mücadeleye tutuşurken asıl hedefi Batı Akdeniz'de hakimiyet kurduktan sonra Doğu Roma İmparatorluğu üzerindeki hakimiyet emellerini gerçekleştirmek niyetindedir. Daha geniş bilgi için bkz. Aydın Çelik, *Fâtımiler Devleti Tarihi*(909-1171), TTK Yay., Ankara, 2018.

⁵⁹ Levçenko, s.227.

⁶⁰Çapan, s.191;Ostrogorsky, s.247.

⁶¹Ostrogorsky, s.247-248;Çapan, s.192.

de kabul etmiştir⁶³. Böylece Symeon'un kazandığı askeri başarılar etkisiz kalmıştır. Ancak her ne kadar Symeon'un Doğu Roma İmparatorluğu üzerinde hakimiyet kazanma ideallerine ulaşılmasında da İmparatoriçe Zoe'nin de bütün Bulgar taleplerini reddetme politikası da başarısız kalmıştır. Bu noktada İmparator Romanos Lakapenos'un izlediği yol başarıya ulaşmış, Bulgar hükümdarı *Basileios* ünvanını sadece Bulgar Devleti nezdinde kullanmaya hak kazanmıştır. Diğer yandan Bulgarlar Doğu Roma İmparator ailesi ile evlilik bağı kurmayı başarmıştır ancak Lakapenoslar imparator olarak doğan meşru hükümdar ailesinden olmadığı için Symeon'un istediği şekilde Bulgar hükümdarı Doğu Roma İmparatorunun kayınperisi ve hâmisisi olamamıştır. Sadece Romanoslar Petro'nun şahsında itaatkâr bir damat ve Bulgar Devleti bulmuştur. Sonuç itibarıyla bu barış ile Doğu Roma-Bulgar ilişkileri daha önce hiç olmadığı kadar ılımlı bir süreç girmiştir. Ancak bundan sonra Doğu Roma'nın etkisi Bulgarlar üzerinde tartışılmaz bir hale gelmiştir⁶⁴.

Bu durum Doğu Roma İmparatorluğu'nun Bulgar Devleti üzerinde hiçbir zaman olmadığı kadar nüfuza sahibi olmasına neden olmuştur. Diğer yandan şimdiye kadar Bulgar Devleti'nin hakimiyetinin baskın bir şekilde görüldüğü Sırbistan ve diğer Slav bölgelerinde Bulgarların zayıflamasıyla birlikte Doğu Roma yeniden üstünlük elde etmeye başlamıştır. Nitekim Bulgarlar arasında Hristiyanlığın hızlı bir şekilde yayılmasından beri hızlı bir şekilde kültürel bakımdan Romalılaşma en zirve noktasına ulaşmıştır. Bulgarların yaşadığı bütün bu olumsuzluklar neticesinde Hristiyanlık halk arasında hızla yayılırken Roma'nın gelenek görenekleri ve kültürü de etkinliğini arttırmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu durum Bulgarların tamamen Doğu Roma'nın büyümesine kapılmasına neden olmuştur. Symeon döneminde yoğun savaşlar nedeniyle yorulmuş olan ülke, siyasi alanda olduğu kadar ekonomik alanda da zayıflamıştır. Diğer yandan Doğu Roma'da Hristiyanlık dini içerisinde yaşanan mezhepsel kavgalar ve karışıklıklar bu kez Bulgar Devleti içinde de yayılmaya başlamıştır. Hristiyanlığın kabulü ile birlikte manastırların ve kiliselerin sayısı artmaya başlamıştır. Aynı zamanda bunlar ekonomik anlamda güçlenmeye başlayınca aralarında rekabet doğmuştur. Nitekim bu durum kiliseler arasında karşı düşüncelere ve tartışmalara da yol açınca fiktisel çatışmalar da başlamıştır⁶⁵.

Diğer yandan Bulgar Devleti'nin Doğu Roma ile yakınlaşmasına karşı çıkan Bulgar boyları Petro'yu tahtan indirmek için kardeşi İvan'ı ve oğlu Mihail'i ona karşı kullanmak isteseler de başarıya ulaşamamışlardır. Bulgaristan'daki bu iç karışıklıkları fırsat bilen Sırlar ise bağımsızlıklarını elde etmiştir. 934'te başlayan Macar akınları karşısında başarılı olamayan Petro, Doğu Roma İmparatorluğu tarafından sıkıştırılmaya başlanmıştır⁶⁶. Bunun üzerine Petro oğullarından Boris ve Roman'ı rehin olarak Doğu Roma İmparatorluğu'na göndermiştir. Daha sonra Frank İmparatorluğu ile ittifak kurmaya çalışmıştır ancak bu konuda bir muvaffakiyet sağlayamamıştır. Diğer taraftan bu yaşanan olaylar Bulgarların Doğu Roma İmparatorluğu ile arasının yeniden açılmasına neden olmuştur. 965 yılında ise Petro Doğu Roma İmparatorluğu'na elçiler göndererek Bulgarlara ödenmesi gereken yıllık vergiyi talep etmiştir. Doğu Roma İmparatoru II. Nikephoros Phokas(963-969) Bulgarların bu talebine oldukça kızarak gelen Bulgar elçilerini kırbaçlatmış ve hakaret ve tehditlerle dolu sözler söyleyerek geri göndermiştir⁶⁷.

⁶²Ostrogorsky, s.248-249;Çapan, s.192;Feher, s.59.

⁶³Levçenko, s.227;Ostrogorsky, s.249;Feher, s.59.

⁶⁴Levçenko, s.227;Ostrogorsky, s.248-249,257;Çapan, s.192-193.

⁶⁵Ostrogorsky, s.249-250.

⁶⁶Feher, s.59;Çapan, s.193-194.

⁶⁷Ostrogorsky, s.270-27; Levçenko, s.235.

Bulgarlarla doğrudan doğruya savaşmak istemeyen İmparator, ücret karşılığında Rus⁶⁸ hükümdarı Svyatoslav⁶⁹ ile ittifak kurmuştur. Tuna kıyılarında hakimiyet kurmak isteyen Svyatoslav bu teklifi fırsat bilerek 967 yılında Tuna'yı geçmiştir. Kuzey Dobruca bölgesinde Bulgar ordusu, Svyatoslav'ın orduları karşısında büyük bir yenilgiye uğramıştır. Bu arada 969 yılında Petro ölmüş yerine Çar Boris geçmiştir. Ancak Svyatoslav Çar Boris'i tahttan indirerek Bulgaristan üzerinde hakimiyet kurmuştur. Bulgarlara karşı Rus hükümdarı Svyatoslav ile ittifak yapan Doğu Roma İmparatorluğu bu kez başka bir tehlike ile karşı karşıya kalmıştır. Zaten yapılan savaşlar sonucunda oldukça zayıf düşen Bulgarlar yerine Ruslar gibi güçlü bir düşman Doğu Roma'nın karşısına büyük bir tehlike olarak çıkmıştır. Daha sonra ki dönemlerde iktidara gelen imparatorlar Balkanlar'da büyük bir sorun olarak bu mesele ile uğraşmak zorunda kalmıştır⁷⁰.

Doğu Roma İmparatoru II. Nikephoros Phokas 969 yılında bir saray darbesi sonucunda ölmüştür. Yerine Ioannes Çimiskes(969-976) geçmiştir⁷¹. Bu dönemde Rus hükümdarı Svyatoslav Balkanlar'da daha güçlü bir düşman ve önemli bir sorun olmuştur. Çünkü Svyatoslav, gittikçe daha tehditkâr bir tutum sergilemeye başlamıştır. İmparatorluğun Svyatoslav ile anlaşma yapma girişimleri de başarıya ulaşamamıştır. Svyatoslav, Doğu Roma'nın Avrupa topraklarını hatta İstanbul'un kendisine ait olmasını istiyordu. İmparator Çimiskes bu olaylar üzerine harekete geçmiş ve 971 yılı Nisan ayında Preslav üzerine yürümüştür. Bu hareket sırasında Bulgar başkentini zaptetmeyi başaran imparator, Svyatoslav'ı esir almış ve tahttan indirmiştir. İmparator Çimiskes, Svyatoslav yerine Bulgar Çarı Boris'i Bulgar hükümdarı olarak selamlamıştır. İmparatorun bu davranışı Bulgar halkı üzerinde önemli bir tesir yaratmıştır ve onlar Svyatoslav'dan ayrılmaya başlamışlardır. Böylece Doğu Roma İmparatorluğu Svyatoslav'ı yapılan savaşlarda yenilgiye uğratarak büyük bir düşmandan kurtulmuş, diğer tarafta Bulgaristan'ı hakimiyeti altına almıştır. Dolayısıyla Doğu Roma diplomasisi yine kendini göstermiştir. İmparator Çimiskes, Svyatoslav ile mücadele ederken ve onu tahttan indirip yerine Çar Boris'i çıkarırken Bulgarlarla ittifak yapacak gibi görünmüştür. Ancak asıl niyeti Bulgar Devleti'nin yeniden kurulması değil aksine yıllardır Doğu Roma ile savaşan ve oldukça büyük kayıplar

⁶⁸IX. Yüzyılın sonlarına doğru Doğu Avrupa'da güneyde Hazarlar hüküm sürerken kuzeyde Normanlar(Vareg-Ruslar) hüküm sürüyorlardı. Peçeneklerin tazyikiyle Hazar nüfuzunun zaafiyete uğraması nedeniyle hakimiyetleri altındaki Slavlar Norman nüfuzu altına girmeye başladılar. Bununla birlikte Kiev çevresinde bir Rus-Slav Devleti'nin kurulması için uygun şartlar ortaya çıkmaya başladı. Zaman içerisinde Norman başbuğları önemli şehirleri ele geçirerek hakimiyetlerini tesis etmeye başladılar. Bunların en güçlüsü Rurik'ti. Rurik hakimiyetinin ve Rus Devleti'nin kuruluşuna dair Nestor kroniğinin aktardığına göre 859 yılında deniz aşırı memleketlerden gelen üç prens Rusları yönetmek için seçildiler. Bunlardan RurikNovgorod'a , SineusBeloozero'ya üçüncüsü olan Truvor ise İzbornik'a yerleşti. Bunlardan Rurik diğer Vareg-Rus knezlerini ve Slav unsurları arasında hakimiyetini kurmaya muvaffak olmuş ve 862 yılında Rus Devleti kurulmuştur. Daha geniş bilgi için bkz. Akdes Nimet Kurat, Rusya Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014, s.19-21.

⁶⁹Rurik hanedanından İgor'un oğlu KnezSvyatoslav (965-973) Slavca isim almış olsada küçük yaştan itibaren Druhina (Askeri kıta) içerisinde tam bir asker olarak yetişmiş ve hayatı boyunca vareg-rus başbuğu olarak kalmıştır. Yayılmacı bir politika izleyen Svyatoslav'ın ilk seferi Hazar etkisini kırmak için 964 te Vyatich'lere karşı olmuştur. Balkan Yarımadası'nda Bizans İmparatorluğu Bulgarlar tarafından gittikçe artan bir tehlikeye maruz kalınca, İmparator Nikeforos II. Fokas, tarafından Bulgarlara karşı savaşa davet edilmiştir. 967 yılında Bulgaristan seferine çıkmıştır. Askerleri ile birlikte Bulgar çarını birkaç defa yendikten sonra, Aşağı Tuna boyundaki şehirleri zapt ettiği bilinmektedir. Svyatoslav Tuna üzerindeki Pereyaslavets şehrini bilhassa beğenmiş ve burada devamlı olarak kalmak istemiştir ama kendisinin Kiev den ayrılması üzerine Peçenekler bu durumdan istifade ederek 968 de Kiev'e saldırıp kuşatması neticesiyle annesi olganıngödderdiği haber üzerine Kiev e dönüp Peçenek tehlikesini bertaraf etmiştir. Daha sonra İmparator Ioannes tarafından tehdit olarak algılanan Svyatoslav Doğu Roma İmparatorluğu ile savaşmıştır. Bu savaşlarda bir iki kez yenik düşen Ruslar 971'de Silistre kalesine çekilmiş ve kuşatılmışlardır. Svyatoslav Doğu Roma İmparatoru ile anlaşıp serbest geçiş hakkı alsa da İstanbul'dan gönderilen casuslar aracılığıyla dönüşü Peçeneklere haber verilmiş ve 973 yılı ilkbaharında Kiev'e dönerken Peçenek Hanı Küre tarafından öldürülmüştür.Daha geniş bilgi için bkz. Kurat, s.24-26.

⁷⁰Levçenko, s.227;Ostrogorsky, s.270-271;Çapan, s.194.

⁷¹Ostrogorsky, s.271-272; Levçenko, s.235.

verdiren bu devleti ortadan kaldırmaktır. Dolayısıyla bu niyeti açıkça yerine getirmekten sakınmayan İmparator Çimiskes, Bulgaristan'ı ilhak etmiş ve Çar Boris'i, esir alarak İstanbul'a götürmüş ve Bulgar Patrikliğini de kaldırmıştır⁷².

İmparator Çimiskes'in ölümü üzerine yerine II. Basileios(976-1025) geçmiştir. Bu dönemde Doğu Roma İmparatorluğu doğuda Fatimî saldırıları ile uğraşırken batıda ise Balkanlar'da çıkan Makedonya eyalet valilerinden birisi olan Komes Nikolaos'un dört oğlu Kometopulos'lar tarafından çıkarılan bir isyanı ile bastırmakla uğraşmıştır. Bu isyanın çıkmasını fırsat bilen Bulgar Çarı Boris, kardeşi Romanos ile birlikte İstanbul'dan kaçmayı başarmıştır. Ancak Boris, Bulgar sınırını geçerken öldürülmüştür. Kardeşi Romanos hedefine ulaşmıştır ancak Doğu Romalılar tarafından hadım edildiği için Çar olarak tahta çıkamamıştır. Bunun üzerine Çar olarak Makedonya eyalet valisi Komes Nikolaos'un en küçük oğlu Samuel tahta çıkmıştır. Çünkü kardeşlerinden ikisi isyan sırasında ölmüş üçüncü kardeşini ise sonradan kendisi öldürmüştür⁷³.

Samuel güçlü bir Bulgar Çarlık devletini yeniden kurmuştur. Bu devletin merkezi önceleri Prespa iken daha sonra Okhrida'ya taşınmıştır. Ioannes Çimiskes tarafından bertaraf edilen Bulgar Patrikliği de Okhrida'da yeniden tesis edilmiştir. Bu yeni devlet, daha önceki Bulgar Devleti'nin devamı niteliğinde ve Doğu Romalılar nezdinde de bir Bulgar Devleti olarak ortaya çıkmıştır⁷⁴.

İlk fetih hareketlerini güney yönünde Selanik ve Teselya üzerine yapan Samuel 986 yılında İmparator II.Basileios'u yenilgiye uğratmayı başarmıştır. Bundan sonra Samuel hızlı bir şekilde devletin sınırlarını genişletme ve gücünü artırma imkânı bulmuştur. Çünkü Doğu Roma içerisinde bir iç savaş Samuel'in işlerini kolaylaştırmıştır⁷⁵. Ancak bu iç savaşı başarılı bir şekilde bitiren İmparator II. Basileios, Bulgarlar ile mücadele etmek ve devleti bertaraf etmek için harekete geçmiştir⁷⁶. Ancak Balkanlar'da bu mücadele devam ederken bu kez doğuda bir başka tehlike ortaya çıkmıştır. Mısır'daki Şiî Fatimîler Doğu Roma İmparatorluk topraklarını tehdit etmeye başlayarak Suriye'ye girmişlerdi. Bunun üzerine İmparatorluk gücünün bir kısmı doğuya kaydırılmıştır. Bunu fırsat bilen Samuel ise 997 yılında Balkanlar'a girerek oldukça ilerlemiştir⁷⁷.

1001 yılında II. Basileios doğudaki mücadeleleri sona erdirip yeniden batıya yönelmesiyle birlikte Bulgarlar üzerine detaylı bir harekât planı yapmıştır. Dört yıl süren bu harekât sonucunda 1004 yılında Samuel'in ordusu kesin bir yenilgiye uğratılmıştır. Üsküp'e giren İmparator, Samuel'in merkezi topraklarını da kuşatmıştır. Aralıksız bir şekilde Dört yıl süren bu taarruzlar karşısında Samuel topraklarının yarısından fazlasını kaybetmiştir⁷⁸. Nitekim bu yenilgiler üzerine Samuel'in etrafındaki ileri gelen devlet adamları da kendisinden ayrılmaya başlamıştır. 1014 yılı Temmuz ayında ise büyük bir darbe alan Samuel'in ordusu Struma bölgesi yakınlarında Doğu Roma orduları tarafından baskına uğratılmıştır. Samuel kaçmayı başarmış ancak askerlerinin bir kısmı ölümlerine bir kısmı da esir düşmüştür. Bulgar kasabı diye adlandırılan İmparator Basileios 14000 veya 15000 kişi olduğu rivayet edilen esirlerin gözlerine mil çektirmiştir. Bun-

⁷²Levçenko, s.235-236;Çapan, s.195;Ostrogorsky, s.273-275.

⁷³Ostrogorsky, s.276-279;Çapan, s.196.

⁷⁴Ostrogorsky, s.279-280.

⁷⁵Ostrogorsky, s.280-283.

⁷⁶Levçenko, s.238;Ostrogorsky, s.285-286.

⁷⁷Ostrogorsky, s.286;Çapan, s.197.

⁷⁸Ostrogorsky, s.286-287;Çapan, s.198.

lardan her yüz kişiye kendilerini çarlarının yanına, Prilep'e götürmek üzere sadece bir gözü çıkartılmış bir rehber vererek göndermiştir. Bu esirleri gören Samuel bundan iki gün sonra 6 Ekim 1014 tarihinde ölmüştür⁷⁹. Samuel'in ölümünden sonra eşi ve hanedanın hayatta kalmış diğer üyelerinin Doğu Roma'ya itaat ettiklerini bildirmesi üzerine Bulgar Devleti 1018 yılında Doğu Roma'ya ilhak edilmiş ve tarih sahnesinden silinmiştir. Böylece Balkan yarımadası Slavların yerleşmelerinden beri ilk defa tamamıyla, yeniden Doğu Roma İmparatorluğu'nun hakimiyetine girmiştir⁸⁰.

SONUÇ

Doğu Roma İmparatorluğu Balkanlarda VII. yüzyılın sonlarından itibaren XI. yüzyılın başlarına kadar olan dönemde Bulgarlar ile yoğun bir mücadele dönemi yaşamıştır. Bu sürecin birinci evresi yani Hristiyanlık öncesi dönem olan 679-865 yılları arasında Bulgar Devleti'nin genel karakteri bir Türk kavmi olan Bulgarlardan oluşmuş ve eski Türk geleneğine göre teşkilatlanmıştır. Bu dönemde İstanbul'u ele geçirerek dünya hakimiyeti kurmak isteyen Bulgarlar Doğu Roma İmparatorluğu topraklarına saldırmıştır. Doğu Roma bu saldırılardan en az zararlı kurtulmak için bazı stratejiler geliştirmiştir. Bazen Bulgarlar ile doğrudan savaşmışlardır. Bazen de onlara karşı başka bir düşman kavmini onların üzerine göndermek politikası izlemişlerdir. Bazen de Bulgarlarla barış yaparak onların askeri gücünden faylanıp, ittifak yapıp bunun karşılığında vergi ödemişlerdir. Doğu Roma İmparatorluğu daha önce diğer düşman kavimlere de uyguladığı bu stratejileri Bulgarlara da uygulamıştır. Nitekim Doğu Roma İmparatorluğu bahsi geçen ve yaklaşık 200 yıl süren ilk dönemde Bulgarlara karşı önemli bir başarı elde edemediği gibi Bulgarların sınırları imparatorluk aleyhine oldukça genişlemiştir.

Doğu Roma-Bulgar İlişkilerinin ikinci dönemi olan Hristiyanlığın kabulünden sonraki dönemde ise bu iki devletin ilişkilerini belirleyen temel nokta Hristiyanlık olmuştur. Bulgarlar, Doğu Roma ve diğer komşuları arasında Hristiyanlığın hızla yayılması ve aynı zamanda siyasi ve kültürel ilişkilerde önemli bir rol oynamaya başlaması nedeniyle zor durumda kalmıştır. Bu nedenle Boris döneminde Hristiyanlık resmen kabul edilmiştir. Ancak bu defa da Doğu Roma dini yönden Bulgarlar üzerinde hakimiyet kurma yollarını denemiştir. Bu politikasında zaman zaman başarılı olurken zaman zaman da Bulgarların Katolik Batı Roma Kilisesi'ne yönelmesi neticesinde zorluk çekmiştir. Bulgarlar askeri bakımdan güçlü oldukları için Doğu Roma'nın dini baskılarını bir müddet engellemeyi başarmışlardır. Bunun sonucunda Bulgar Kilisesi bağımsızlığını koruyabilmiştir. Diğer yandan Bulgarların kalabalık Slav kitlelerine karışmaları, halk arasında Hristiyanlığın hızla yayılması Bulgarların benliklerini kaybetmelerine ve hızlıca Türk karakterinden uzaklaşmalarına neden olmuştur. Nitekim Doğu Roma'nın her fırsatta Bulgarları hakimiyet altına alma planları onlara Ruslarla anlaşma ve işbirliği yapma yolunu açmıştır. Bu işbirliği neticesinde Bulgar Devleti yıkılmıştır. Çar Samuel döneminde Bulgar Devleti kısa bir süreliğine yeniden canlandırılrsa da onun ölümünden sonra ki dönemde devlet yeniden Doğu Roma'ya ilhak edilmiştir. Zaten bu dönemde Bulgarlar kalabalık Slav grupları arasında dağılıp yok olmuştur.

⁷⁹Ostrogorsky, s.287-288;Todorov, s.27-28;Çapan, s.199; Levçenko, s.238.

⁸⁰Çapan, s.199;Ostrogorsky, s.288;Abû'lFarac Tarihi, s.287-288; Levçenko, s.238-239.

KAYNAKLAR

- Acaroğlu M.Türker, Bulgar Türkleri Üzerine Araştırmalar I, Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2007.
- Ahmetbeyoğlu, Ali, “Bulgar Hakanlar Listesi”, Tarih Enstitüsü Dergisi, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi(Ayrı Basım), İstanbul 1994.
- Ahmetbeyoğlu, Ali, “Kubrat Han ve Büyük Bulgar Devleti’nin Kuruluşu”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S.13, (Bahar 2007).
- Ahmetbeyoğlu, Ali, “Yurt Tutan Hükümdar Asparuh ve Tuna Bulgar Devleti’nin Kuruluşu”, Omeljan Pritsak Armağanı,(Yay. Haz.,M.Alpargu, Y. Öztürk), Sakarya, 2007.
- Ahmetbeyoğlu, Ali, “Tervel Han(702-718”,Prof.Dr. Bekir Kütükoğlu’na Armağan, İstanbul, 1991.
- Aydın Mithat, “Tuna Bulgarları Tarihine Genel Bir Bakış”,Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı:11, Denizli, 2002.
- Baştav Şerif, “Hazar Kağanlığı Tarihi”, Makaleler 1,Berikan Yay., Ankara-2005.
- Çelik Aydın, Fâtımîler Devleti Tarihi(909-1171), TTK Yay., Ankara, 2018.
- Çapan Fatma, Balkanlar’da Bizans-Türk İlişkileri(IV-X. Yüzyıllar), Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ, 2013.
- Çapan Fatma , “Arapların İstanbul Kuşatmaları”, Numan Durak Aksoy Anısına, Hayatı, Eserleri ve Armağanı, Gaziantep Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürlüğü, Gaziantep, 2017.
- Demirkent Işın, “Franklar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.XIII., İstanbul,1996.
- Feher Geza, Bulgar Türkleri Tarihi, Ankara, 1985.
- GregoryAbû'l-Farac, Abû'l-Farac Tarihi, C.I, (Türkçeye Çev.,ÖmerRıza Doğrul), TTK Yay.,Ankara, 1999.
- Golden P.B.,Türk Halkları Tarihine Giriş, (Türkçeye Çev., Osman Karatay), KaraM Yay., Çorum, 2006.
- Güçlüay Sezgin- Tolan Öner, Makedonya Hanedanı Döneminde Bizans İmparatorluğu’nun Kafkas Politikası(867-1056), Rifat Özdemir’e Armağan, hiperyayın, İstanbul,2018.
- Kafesoğlu İbrahim, “XII. Asra Kadar İstanbul’un Türkler Tarafından Muhasaraları” İstanbul Enstitüsü Dergisi, C.III., İstanbul, 1957.
- Kafesoğlu İbrahim, Bulgarların Kökeni, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay., Ankara, 1985.
- Kafesoğlu İbrahim, Türk Milli Kültürü, Boğaziçi Yay., 10. Baskı, İstanbul, 1993.
- Kafesoğlu İbrahim, “Türk-Bulgar’ların Tarih ve Kültürüne Kısa Bir Bakış”, Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, S.10-11, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1983.
- Karatay Osman, “Omurtak Han’ın Rüyası”, Türk Dünyası Tarih Dergisi, S.183, Mart 2002.

- Karatay Osman, “Tuna Bulgar Devletinin İlk Asrı:Balkanlarda Tutunma ve Pekişme(681-803)”, Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi, S.X/2,Kış 2010.
- Kurat Akdes Nimet, “Bulgar”, İslam Ansiklopedisi Milli Eğitim Bakanlığı Yay.,C.II, İstanbul, 1961.
- Kurat Akdes Nimet, Rusya Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2014.
- Levçenko, Bizans, Milliyet Yayınları, Haziran 1979.
- Nemeth Gyula, “Attila ve Hunları”,(Türkçeye Çev.,Şerif Başstav), Türkler Ansiklopedisi, C.II., Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Nikephoros Patriarch of Constantinople, ShortyHistory, (Trans. Cyril Mango), Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington, 1990.
- Miftakov Z., “İlk Bulgar Devlet Oluşumları”, Türkler Ansiklopedisi, C.II, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara, 2002.
- Moravcsik Gyula, Byzantinoturcica, I, Budapeşte,1942.
- Ostrogorsky George, Bizans Devleti Tarihi, (Çev.Fikretİşiltan), TTK Yay., Ankara, 1999.
- Rasonyi Laszlo, Tuna Köprüleri, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü,Ankara, 1984.
- Şahin M.Süreyya, “Doğu-Batı Kiliseleri, Ayrılmaları ve Sebepleri”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, S.4, İstanbul,1986.
- The Chronicle of Theophanes(A.D.602-813),(Edited and Translated by Harry Turtledove),University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1982.
- Todorov Nikolay, Bulgaristan Tarihi, (Türkçeye Çev., Veysel Ataman), Öncü Kitapevi Yay., İstanbul, 1979.
- Vasil Vasil, İstoriyanabılgarskatadırjavaprezSrednitevekov, C.I/1,Sofya, 1970.
- Vasiliev A., Bizans İmparatorluğu Tarihi,(Türkçeye Çev., A.M. Mansel),Alfa Yayıncılık, İstanbul,2018.
- Zlatarski V.N., “Krum Han”, (Çev.,M.Türker Acaroğlu), Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, S.10-11, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul 1983.